

לשכת רב הקמפוס

אוניברסיטת בר-אילן

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו ע"י

פרשת אמר, תשע"ב
מספר 965מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

פתרון שני פסוקים קשים בהפטרה ישעיהו הכהן הולנדר

שני פסוקים בהפטרה לפרשתנו עוררו מחשבה בקרב חכמינו שלא להכניס את ספר יחזקאל לכתבי הקודש (שבת יג):

אמר רב יהודה אמר רב: ברם זכור אותו האיש לטוב, וחנניה בן חזקיה שמו, שאלמלא הוא נגזר ספר יחזקאל, שהיו דבריו סותרין דברי תורה. מה עשה? העלו לו שלש מאות גרבי שמן, וישב בעלייה, ודרשן.

ואלה הפסוקים:

וְאֶלְמָנָה וַגְרוּשָׁה לֹא-יִקְחוּ לָהֶם לְנָשִׁים כִּי אִם-בְּתוּלַת מִזְרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל וְהָאֶלְמָנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה אֶלְמָנָה מִכֶּהֱן יִקְחוּ (מד: כב); כָּל-נְבִלָה וְטָרְפָה מִן-הַעֹרֹף וּמִן-הַבְּהֵמָה לֹא יֵאָכְלוּ הַכֹּהֲנִים (מד: לא).
הפסוק הראשון נדון בגמרא בקידושין (עח:):

אמר ליה רב נחמן לרבא: האי קרא: רישא ככהן גדול (רש"י: דכתיב "אלמנה וגרושה לא יקחו כי אם בתולות", וזה אסור רק בכוהן גדול) וסיפא ככהן הדיוט (שנאמר "בתולות מזרע בית ישראל והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו", ועולה על הדעת שהכוונה שהיא אלמנה ממיוחס להשיא לכהונה, כפי שדורש רבי יהודה להלן: מן המשיאים לכהונה. והכלל - אלמנה שתהא מותרת לכוהן מתקיים רק בכוהן הדיוט)!

אמר ליה: אין (כן)! ... "וְהָאֶלְמָנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה אֶלְמָנָה מִכֶּהֱן יִקְחוּ" – מכהן אין (רש"י: אם הייתה אלמנת כוהן תינשא לכוהן), מישראל לא (רש"י: אלמנת ישראל לא? בתמיהה: הרי לא הוזהר כוהן הדיוט על אלמנה)?

הכי קאמר: "מִכֶּהֱן יִקְחוּ" – משאר כהנים יקחו (לומר שכוהן שהוא משאר הכוהנים, כלומר שהוא כוהן הדיוט, יכול לשאת אלמנה).

תניא נמי הכי (וכן יש ברייתא): "מִכֶּהֱן יִקְחוּ" משאר כהנים יקחו. רבי יהודה אומר: מן המשיאים לכהונה יקחו (אלמנת אדם שראוי להשיא בתו לכהונה – ייקחו, למעוטי אלמנת גר).

פירוש הגמרא רחוק מן הפשט. חכמים פירשו כך את הפסוק כדי להתאימו להלכה, ושלא תהיה סיבה לגנוז את ספר יחזקאל. אפשר לפרש את הפסוק בדרך אחרת שמתאימה הן לפשט הפסוק הן להלכה של אותו הדור.

דורו של יחזקאל הנביא הוא דור החורבן. בתיאור החורבן במגילת איכה כתוב: "נָשִׁים בְּצִיּוֹן עָנוּ בְּתֵלַת בְּעָרֵי יְהוּדָה" (ה: יא). ההלכה היא שכוהן שאשתו נאנסה חייב לגרשה, וכן אסורה לו ישראלית שנבעלה על ידי גוי אפילו באונס, אבל לשאר ישראל אישה כזאת מותרת. לפיכך בדורו של יחזקאל, אחרי החורבן, כשכל אישה אולי נבעלה לגוי באונס, לא היו ישראל חייבים לגרשן, אלא רק הכוהנים. לפיכך רק אלמנת כוהן כשרה ודאי לכוהן, ולכן "אֶלְמָנָה מִכֶּהֱן יִקְחוּ".

* הרב ישעיהו הכהן הולנדר מהדיר "גמרא נוחה", חבר הסנהדרין המתחדשת ובית הדין לענייני בני נח, ירושלים.

על הפסוק השני המדבר על המאכלות האסורות לכוהנים נאמר בגמרא (מנחות מה.):
 וכל נבלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים – כהנים הוא דלא יאכלו. הא ישראל
 אכלי (וכי ישראל אוכלים נבלה וטרפה)?
 אמר רבי יוחנן: פרשה זו (דיחזקאל) – אליהו עתיד לדורשה (רש"י: דעד שיבא אליהו ויפרשנה
 לנו אין אנו יודעים לדורשה).

רבינא אמר: כהנים איצטריך ליה: סלקא דעתך אמינא: הואיל ואשתרי מליקה לגבייהו תשתרי
 נמי נבילה וטרפה? קא משמע לן (לכוהנים צריכים את הפסוק, כי הייתי יכול לחשוב שהואיל
 והכוהנים הותרו לאכול בשר חטאת העוף שלא נשחטה אלא נמלקה, יהא מותר להם לאכול גם
 בשר קרבנות שהם טרפה, ולכן בא הפסוק לומר שאסור לכוהנים לאכול נבלות וטרפות).
 ה"סלקא דעתא" של רבינא מאולץ מעט; וכי עד אז היה היתר לכוהנים לאכול מעופות שנמלקו ולא
 נשחטו מחוץ למקדש?

נראה לי לפרש בדרך אחרת, על פי הגמרא בחולין (לז):

"וְאָמַר אֶתָּה ה' ה' הִנֵּה נִפְשִׁי לֹא מִטְמָאָה וְנִבְלָה וְטֵרֶפֶה לֹא-אֶכְלֶתִי מִנְעוּרַי וְעַד-עֶתָּה וְלֹא-בָּא בְּפִי
 בֶּשֶׂר פְּגוּל" (יח' ד:יד). 'הנה נפשי לא מטומאה' – שלא הרהרתי ביום לבא לידי טומאה בלילה.
 'ונבלה וטרפה לא אכלתי מנעורי' – שלא אכלתי בשר כוס (בשר מבהמה מסוכנת, שחושבים
 שהולכת למות ולכן שוחטים אותה מיד) מעולם. 'ולא בא בפי בשר פגול' – שלא אכלתי מבהמה
 שהורה בה חכם. משום רבי נתן אמרו: שלא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה.
 (והגמרא משווה את ההסברים) אי אמרת בשלמא שריא (אם אתה סובר שבהמה מסוכנת מותרת),
 היינו רבותיה דיחזקאל (זהו בדיוק החידוש שחידש הנביא יחזקאל), אלא אי אמרת אסירא מאי
 רבותיה דיחזקאל (אבל אם אתה סובר שבהמה מסוכנת אסורה, מה חידש יחזקאל בפסוק הזה)?
 הגמרא הזו היא המקור לאכילת "בשר חלק" (שאין עליו שום שאלה), והיא מעידה שיש נטייה להדר
 באיסורי אכילה.

נשוב עתה להסבר הפסוק ביחזקאל לפי הפשט (האפשרי): הבה נדמיין מקרה שבו כוהן נוהג להדר
 בחומרה של ספק טרפה, ואוכל רק בשר "חלק", ועכשיו, בשירותו במקדש, נופל בחלקו בשר מהסוג
 שהוא נמנע מלאכול אותו בבית. כידוע, מצוות עשה לכוהנים לאכול את חלקם בקרבנות, ואי לכך
 הכוהן נמצא בדילמה קשה: האם יאכל במקדש, בקודש, דבר שאינו אוכל כל השנה ורואה בו חתיכה
 דאיסורא? בא יחזקאל הנביא בהבטחה: דילמה כזאת לא תיפול בחלקם של הכהנים שישרתו בעתיד.

אולי ניתן גם להוסיף שנבואה זו אינה כה מחייבת. בתוספות (יבמות נ). כתוב:

ואם תאמר והלא אם לא התפלל חזקיהו על עצמו היה מת, והיתה נבואה בטלה! אלא ע"כ אין
 הנביא מתנבא אלא מה שראוי להיות אם לא היה חוטא.

ועוד יש להעיר מתורתו של הרב אביגדור נבנצל (שיחות לראש השנה, עמוד קצב) על השאלה מדוע
 נאמרו הנבואות בלשון סתומה:

ובכוונה נאמרו הדברים בצורה שכזו, כדי שהנבואה תהיה רב-משמעית; כדי שהגאולה תהיה
 תלויה במעשיהם של ישראל. ככל שיתקרבו יותר לקב"ה - יתן ד' לנבואה את הפירוש הנוח יותר
 לישראל; את הפירוש שיקצר את סבלם.